

Gyűjtő; Trade József	
Gyűjtés ideje; 2004. sept.	
	Tartalom;
	Tegyelelem; 10 cs
	Földrajzi mutató; Nagyberki (úgytraj)
	Ummutató; xv

--	--	--	--

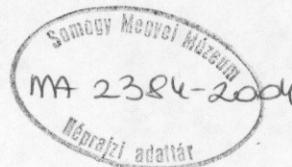
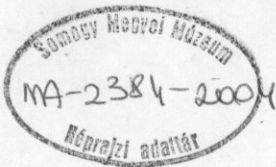
Gemeinschaften úgytraj
az 1950-es években

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Irattartó

GYERMEKJÁTÉKOK SZIGETVÁRON AZ 1950-ES ÉVEKBEN

A játékok leírása során nem ismétlem meg a németlukafai játékoknál már megismerteket, mert ezek ebben az időben a két település játékaik vagy azonosak voltak, vagy csak minimálisan tértek el egymástól. /Németlukafa és Szigetvár között kb 20 km volt a távolság./ Ezek: bújócska, cserepezés /iskolázás/, egerezés, egyre-kettőre, hátradobós, hintapörgetés, kergetőzés, labda-fogócska, sudarazás /szabadtéri játékok/; cernázás, csip-csip csóka, gombozás /pörgetés/, kockázás, ország-város, papirhajtogatások, súlyed a hajó /zárt helyen játszott, illetve készített játékok/.

*

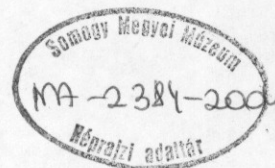
Szabadtéri játékok

BENN A BÁRÁNY, KINN A FARKAS: Fiúk és lányok együtt játszották, 8-12 évesek. Kiszámolták, hogy ki legyen a bárány, és ki a farkas. A többiek körbeálltak. A bárány a körben volt, a farkas a körön kívül. A farkas elkezdte kergetni a bárányt, aki menekült előle, kifutott a körből, aztán vissza. A körbe állók erősen fogták egymás kezét, és nehezítették a farkas átjutását, a bárány előtt viszont felemelték a kezüket, hogy könnyen átjuthasson. Ha a farkas megfogta a bárányt, új szereplőket választottak, és a játék folytatódott.

BEÜLTETTEM KISKERTEMET: Lányok játszották az iskolában, a szünetekben. Körbeálltak, egy legugolt, ő lett a virág, egy másik kislány mögéállt, ő lett a kertész, a harmadik a körön kívül körbejárt, ő lett a vevő. Mindenki énekelte:

Beültettem kiskertemet a tavasszal,
rózsa, szegfű, lilium és rezedával,
ki is nyiltak egyenkint,
el szeretném adni mind,
de most mindjárt.

Akihez a vevő odaért, azzal kezét fogott, csak ő énekelte:

Én megveszem virágodat
ha eladod,
ha az árát te magad is
nem sokallod.

A kertész válasza:

Versenyfutás az ára,
uccu nézzünk utána,
de most mindjárt.

A virág megmondta az árát: egy kör /futás/, két kör stb. A kertész és a vevő ellenkező irányban kezdett futni, aki előbb visszaért, azé lett a virág; a másik kezdte a vásárlást. Amíg a kört, vagy a köröket futották, mindenki hangosan biztatta őket. Nagyon kedvelt játék volt, 6-12 évesek játszották.

BUJJ, BUJJ ZÖLD ÁG: Általában lányok játszották. Sorbaálltak, és megfogták egymás kezét. Két lány kézenfogva, feltartott kézzel kaput formáltak. Ezen a kapun bujtak át a lányok dalolás közben, majd - a kapun átjutva - párosan ők is kaput formáltak. Amikor elfogytak a kapuk/on/ átbújó lányok, akkor az utolsó kaput formálók csatlakoztak hozzájuk, így a kapuk eleje mindig nőtt, a vége meg fogyott. Ének:

Bújj, bújj zöld ág,
zöld levelecske,
nyitva van az aranykapu,
csak bújzatok rajta.
Rajta, rajta, leszakadt a pajta,
leszakadt a pajta, bent maradt a macska.

Ekkor a kapukat leengedték, akik bujtak, nem tudtak tovább menni. A játékot előről kezdték a gyerekek, a 6-12 évesek.

DOMBON TÖRIK A DIÓT: 4-6 éves fiúk és lányok /elsősorban óvodások/ játszották. Körbeálltak és megfogták egymás kezét. Körbe haladva skandálták a versikét:

Dombon török a diót,
rajta, vissza, mogyorót, mogyorót, /itt megfordították a haladás irányát/
tessék kérem megbecsülni,
és a földre lecsücsülni, csücs. /legugoltak/

Ujra kezdték a játékot.

ELVESZTETTEM ZSEBKENDŐMET: 8-12 éves lányok játszották. Körbeálltak, karnyújtásnyira egymástól. Egy lány zsebkendővel a kezében körbejárt a hátuk mögött, közben énekeltek:

Elvesztettem zsebkendőmet,
szidott anyám érte.
Aki nékem visszaadja,
csókot adok érte.
Szabad péntek, szabad szombat,
szabad szappanozni,
szabad az én galambomnak
egy pár csókot adni.

Amíg szólt a dal, a lány körbejárt és valakinek a háta mögé leejtette a zsebkendőt. Ha az illető észrevette, felkapta és a zsebkendőt szándékosan elvesztő lány után futott. Ha utolérte, akkor visszaállt a helyére, ha nem, akkor ő járt körbe a zsebkendővel. Közben énekeltek. Ha valaki nem vette észre a háta mögé ejtett zsebkendőt, és a körbejáró visszaért hozzá, akkor azt kiabálták, hogy záptojás!, és a kör közepére állították. Aki a háta mögé nézett, azt a körbejáró hátbaverte.

ÉHES VAGYOK: Játékos szerenád volt. Az óvodások csendben odalopakodtak a konyha ablaka alá dél felé, és énekeltek:

Éhes vagyok,
dübörög a gyomrom,
de jó volna enni,
de jó lenne^a Mari néni mellett
konyhakukta lenni.
Mari néni azt mondta,
nem lehetek én kukta,
mert ugye lányom,, Kató,
nem igen bizható
kecskére káposzta.

A szakácsnő megköszönte a szerenádot, majd kiszólt az ablakon: menjetek kezet mosni, a naposok pedig teritsenek. Volt nagy öröm. Természetesen mindez az óvónő tudtával és segítségével történt.

GYERTEK HAZA LUDJAIM: Fiúk és lányok együtt játszották, 6-12 évesek. Kiszámolták, hogy ki legyen a lúdanyó, és ki a farkas. A többiek lettek a kislibák, ők egy csomóba álltak, velük szemben a lúdanyó, közöttük pedig a farkas. A lúdanyó és a kislibák párbeszéde:

- Gyertek haza libuskáim!

- Nem merünk, félünk.
- Mitől féltek?
- Farkastól.
- Hol a farkas?
- Bokorban.
- Mit csinál?
- Mosdik.
- Miben mosdik?
- Arany tekenőben.
- Mibe törölközik?
- Kiscica farkába.
- Gyertek haza libuskáim
finom túrós palacsintára.

Erre a kislibák nagy kiabálással szaladtak az anyjukhoz, a farkas pedig minél többet igyekezett elkapni közülük.

HEGYEK KÖZÖTT: 6-12 év közötti fiúk és lányok együtt játszották. A gyerekek körbeálltak és megfogták egymás kezét. Két-három gyerek beállt a kör közepére. A dalra körbejártak:

Hegyek között, völgyek között
zakatol a vonat.
Én a legszebb lányok közül
téged választalak.

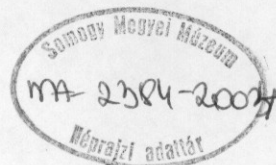
/Kiválasztottak valakit, és azzal körbejártak, míg a többiek megálltak, és tapsoltak, majd folytatták a dalt, most a kiválasztottak álltak a körbe./

Hegyek között, völgyek között
zakatol a vonat.
Ha megunja magát,
visszafelé tolat.
Egy a jelszónk... stb.

Nagyon szerették a gyerekek a játékot, ami valószínűleg a közismert mozgalmi dal és játék gyerekvariánsa volt.

KOCSÉR-KOCSÉR KOMÁMASSZONY: Két 6-10 éves kislány játszotta. A lányok szembenállva, keresztbe tett kézzel összefogózva, ütemre mondták a versikét, és közben egyre gyorsabban pörögtek, míg végül elestek. Volt nagy sikongatás, nevetés.

Kocsér-kocsér komámasszony,
kend mért olyan sovány asszony.

Azért vagyok sovány asszony,
mert az uram megvert nagyon.
Kocsér-kocsér komámasszony,
kend mért olyan kövér asszony.
Azért vagyok kövér asszony,
mert az uram szeret nagyon.

KÖRBEN ÁLL EGY KISLÁNYKA: Általában lányok játszották 6-12 éves korukban. A lányok körbeálltak, és megfogták egymás kezét. Egy vagy két kislány beállt a kör közepébe. A lányok körbejártak, és énekeltek:

Körben áll egy kislányka,
lássuk, ki lesz a párja.
Lássuk, kit szeret a legjobban,
azzal forduljon gyorsan.

A körben állók kiválasztottak valakit, akivel körbejártak, a többiek megálltak és tapsoltak, énekeltek:

Ezt szeretem legjobban,
ezzel fordulok gyorsan.
Vége, vége, vége mindennek,
vége a jó kedvünknek.

Akiket kiválasztottak, azok álltak a körbe, a többiek újra körbejártak.

LÁNC, LÁNC, ESZTERLÁNC: Általában lányok játszották az óvodában, iskolában a nagyszünetben, kisdobos foglalkozásokon, lyukasórán stb. A lányok körbeálltak, megfogták egymás kezét, és a dalra körbejártak:

Lánc, lánc, eszterlánc,
eszterlánci cérna,
cérna volna, selyem volna,
mégis kifordulna.
Pérez volna karika, karika,
forduljon ki Marika,
Marikának lánc.

Akit Marikának hívtak, az mind kifordult, és háttal járt körbe a megismételt dalra, amelyben minden ismétléskor más-más nevet mondtak. Addig jártak körbe, amíg mindenki kifordult. 4-10 évesek játszották.

NEVEZÉS: Általában lányok játszották, 8-12 évesek, labdával. A lányok körben leültek, és V alakban szétrakták a lábukat úgy, hogy a lábfejük összeérjen. Egy labdát gurítottak egymásnak tetszés szerint, aki kapta - megfogta -, annak egy nevet kellett mondani hozzá az előző névutolsó betűjével. Például: Sándor, Rezső, Özséb, Béla, András stb. Ugyanazt a nevet nem lehetett mondani. Aki eltévesztette, az kiállt, így a kör mindig kisebb lett. Aki utolsónak maradt, az lett a győztes.

NYUSZI ÜL A FÜBEN: Fiúk és lányok játszották. A gyerekek körbeálltak, megfogták egymás kezét, és körbejártak. /Egy-két gyerek a kör közepén gugolt, mindegyik kezébe temette az arcát, mintha aludna./ A körbejárók énekeltek:

Nyuszi ül a fűben,
ülve szundikálva.

Nyuszi talán beteg vagy,
hogy már nem is ugorhatsz.

Nyuszi hopp! /Ekkor a gugolók ugrottak egyet-kettőt./

Nyuszi hopp!

Máris egyet elkapott.

Kiválasztott valakit, ő lett a nyuszi, és a játék ment tovább. 4-8 évesek voltak a játékosok.

SÁRIKA NÉNI UTAZIK: 6-12 éves lányok játszották, négyen. A négy lány körbeállt. Kettő-kettő szembenállva megfogta egymás kezét. Akiknek a keze fölül volt, azok kezdték a játékot, párbeszéddel:

- Sárিকা néni, hová tetszik utazni?

- Pécsre. /Bármelyik város nevét lehetett mondani./

- Szálljon be! /Áttették az egyik kezüket a mellettük álló kislány háta mögé./

Ez még háromszor ismétlődött. Amikor mindenki beszállt, indult a vonat. Az induló vonatot utánozva, majd egyre gyorsabban pörögtek, közben skandálták: Sá-ri-ka né-ni u-ta-zik, Sá-ri-ka né-ni u-ta-zik... Addig pörögtek, amíg a végén elestek, majd újra kezdték a játékot.

SÉTÁLNI, SÉTÁLNI: Óvodás és kisiskolás fiúk és lányok játszották. Egymás mellé álltak, és megfogták egymás kezét. Így indultak el, és mondták a mondókát:

Sétálni, sétálni,

egy kis dombra
lecsücsülni,
csüccs.

Hirtelen legugoltak, majd kezdték előlről a játékot.

Szobában, iskolában játszott játékok

AMERIKÁBÓL JÖTTÜNK: Fiúk és lányok /8-14 évesek/ játszották. Két gyerek kiment az osztályból, és megbeszéltek, hogy milyen foglalkozást választanak, majd bejöttek, és mondták:

- Amerikából jöttünk, mesterségünk cimere a... m... Ekkor mutatni kellett a munka különböző mozzanatait. /Ablakot mosok./ A gyerekek megpróbálták kitalálni a munkát, a mesterséget. Aki kitalálta, az választhatott magának társat, és ők mentek ki megbeszélni a mesterséget.

CSÖN-CSÖN GYŰRŰ: Óvodások és iskolások játszották, általában 10 éves korig. Kiszámolták, hogy ki dugja el, és ki keresi meg a gyűrűt. A többiek leültek, összetett kezüket az ölükbe tették. Aki a gyűrűt eldugta, az körbejárt, és mindenkinek a kezébe tette az ő összetett kezét, közben valakinek a kezében hagyta a gyűrűt. Akinek meg kellett keresni, az figyelt, és megpróbálta kitalálni, hogy kinek a zárt kezében maradhatott a gyűrű, közben mindenki énekelt:

Csön-csön gyűrű, aranygyűrű,
kinél van az ezüst gyűrű?
Itt csönög, itt pönög,
itt adják elő.

Amikor az ének véget ért, három gyerek kezében a kereső megnézhetette: ott van-e a gyűrű? Ha nem találta meg, akkor megmutatták, hogy kinél volt, és kezdték a játékot újra. Ha megtalálta, akkor ő dughatta el a gyűrűt. A lányok szívesen játszották.

HOLVAN? KERESD MEG! Fiúk és lányok játszották az iskolában, 8-14 évesek. Kiküldtek egy gyereket az osztályból, a többiek bent maradtak, és valamilyen tárgyat elmozdítottak az eredeti helyéről, vagy más-hová tették, majd behívták a kint lévő gyereket, aki kezdte keresni-kutatni: mit mozdítottak el a helyéről. A többiek közben mondták: hideg, hideg, langyos, langyos, meleg, forró, megégsz! Az útbaigazítás attól függött, hogy közeledett vagy távolodott az elmozdított

tárgyhoz.

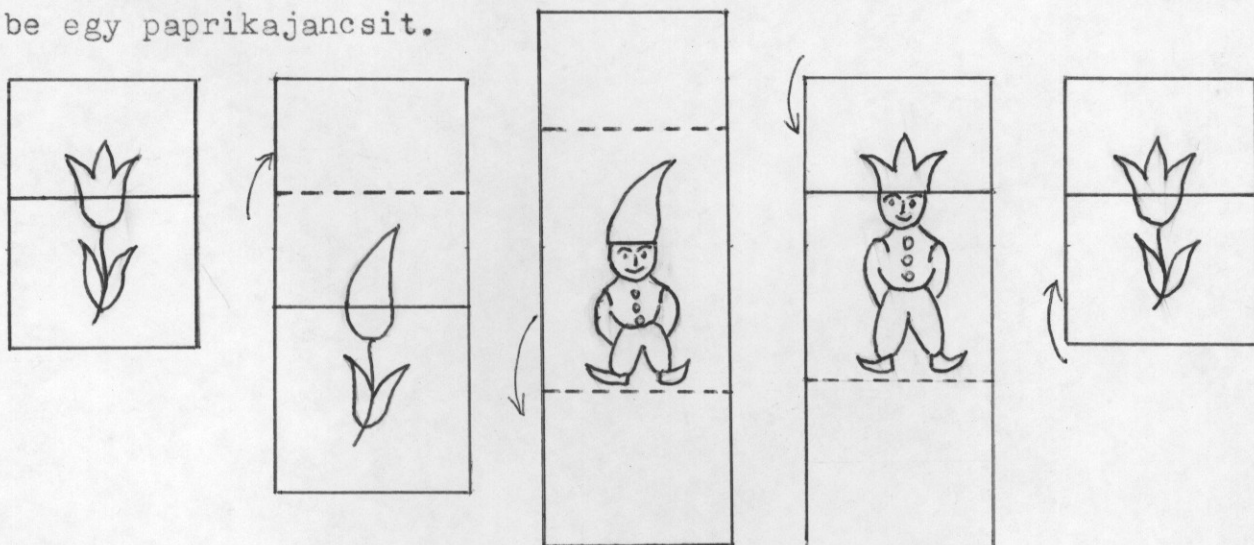
Ha nagyon messzire került tőle, akkor azt mondták, hogy megfagysz, ha nagyon közel, akkor: megégsz.

MIT VISZ A HAJÓ? Fiúk és lányok játszották, 8-14 évesek. Két gyerek kiment az osztályból, és megbeszélték, hogy mit vigyen a hajó. Visszamentek, és kérdezték:

- Mit visz a hajó "B"-vel? /például babot, búzát stb-t - természetesen ezt nem árulták el/. Aki kitalálta, az mehetett ki egy általa választott gyerekkel megbeszélni, hogy mit vigyen a hajó. Ha a szállítmány megnevezése két szóból állt, akkor mindkét szó kezdőbetűjét meg kellett mondani segítségként.

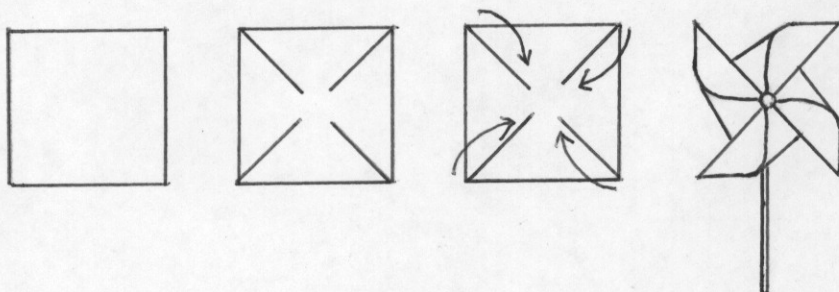
PAPIRBABÁZÁS: Csak lányok játszották, 8-12 évesek. Rajzoltak egy szép lányt, kiszinezték és kivágták. Rajzoltak ennek a kislánynak - a babának - ruhát /szoknyát, nadrágot stb-t/, ezeket is kiszinezték, kivágták úgy, hogy a vállánál, és a derekánál egy kis visszahajtható rész maradjon, amely megfogta, megtartotta a ruhát, így nem esett le a babáról. Sokan egész ruhatárat vágtak ki, ki-ki fantáziája és kezűgyessége szerint. A lányok azon versenyeztek, hogy ki tud szebb babát és nagyobb, szebb ruhatárat rajzolni, kivágni. Hosszú ideig lehetett játszani.

PAPRIKAJANCSI: Legtöbbször 6-10 éves lányok játszották. Egy kb 20 cm hosszú és 6 cm széles lapot vágtak ki papirból. Alsó és felső részét úgy hajtották vissza, hogy nem egészen középen, de pontosan érjen össze. Az összehajtott lapra rajzoltak egy tulipánt, a belsejébe egy paprikajancsit.

Tulipánból paprika, paprikából Jancsika, Jancsikából kiskirály, kiskirályból tulipán.

PÖRGETYŰ KÉSZÍTÉS: 6-10 éves fiúk és lányok egyaránt készítettek pörgetyűt. Kivágtak egy kb 12 X 12 cm-es színes vagy mintás papirlapot. A négy sarkától a közepe felé bevágták, és négy sarkot a papír közepére fogták. Vékony dróttal átszúrták, és egy botra erősítették. A gyerekek a kezükben maguk előtt tartva szaladtak, és pörgött a levegő által hajtott pörgetyű.

SZEMBETKÖTŐSDI: 6-12 éves fiúk és lányok együtt játszották. Egy gyereknek kendővel vagy sállal bekötötték a szemét. Megforgatták, körülötte a többiek tapsoltak, és mondogatták: erre csörög a dió, erre meg a mogyoró. - A bekötött szemű a hangok irányába haladva megpróbált valakit elkapni. Ha sikerült, az elfogott szemét kötötték be. Kiabálás és sikongás adta meg a játék "alaphangulatát".

ZÁLOGOSDI: Fiúk és lányok játszották, 10-14 évesek. Megbeszélték, hogy melyik szorzótáblát választják. Elkezdte az egyik gyerek mondani a számot, a másik a következőt, aki a megadott szorzótábla valamelyikéhez érkezett, az azt mondta, hogy "bum". De annak is "bum"-ot kellett mondani, aki olyan számhoz ért, amelyikben szerepelt a szám. Vegyük például a 3-mas szorzótáblát: 1, 2, bum, 4, 5, bum, 7, 8, bum, 10, 11, bum, bum /a 13-asban szerepel a 3-as szám/, 14, bum stb. Aki eltévesztette, az zálogot /valamilyen tárgyat/ adott, amit egy kabát alá dugtak. Ha már sok zálog összegyűlt, két gyerek kiosztotta: az egyik benyúlt a kabát alá, megfogott egy zálogot, és megkérdezte:

- Mit érdemel az a bűnös, akinek a záloga a kezében van? - A másik kitalált valamit, kitalálta azt, hogy mit csináljon a bűnös. Például: énekeljen, békaügetésben ugráljon, számárordítással kiabáljon, csókoljon meg egy leányt /ha a bűnös fiú volt, vagy fordítva/. Ezután vették elő a kabát alól a zálogot, amit a tulajdonosa a megszabott föltételekkel kiváltott, visszaváltott. A gyerekek nagyon szerették ezt a játékot.

Kiszámoló
/A németlukafai mondókák kiegészítése/

Apacuka fundaluka,
fundakává kamanduka,
apcuk, fundaluk,
fundakává kamanduk.

-.-

A játékokat leírta és az illusztrációkat rajzolta

Frech Józsefné
Frech Józsefné

Nagyberki, 2004. augusztus